

TARİHİ KAYNAKLARDA SELÇUKLU - OSMANLI BAĞLANTISI

Sema GÜNDÜZ*

ÖZET

Anadolu Selçuklu Devleti ve Osmanlı Beyliği'nin tarihsel süreçleri izlendiğinde, yüzyıl ve coğrafya olarak iki farklı dağılım alanının olduğu ortaya çıkar. Osmanlı Beyliği'nin siyasal ve kültürel yapısının oluşum sürecinde, devletin ileri gelenleri konumunda olan sanat yaratıcılarının kendilerinden önceki kültürle nasıl bir bağ kurdukları önemlidir. Bu bağın sanat eserleri dışında okunabilirliğini sağlayan en önemli veriler dönem kaynaklarıdır. Aşıkpaşazade, Neşri, Oruç Bey, Lütfi Paşa, Hoca Sadettin Efendi ve Solakzade gibi dönem tarihçilerinin 15. yüzyıldan itibaren kaleme aldığı tarih kaynaklarında Osmanlılar, "köken", "toprak", ve "hükümdarlık hakkı" yada "hükümdarlık mirası" olmak üzere bir devletin oluşum sürecindeki üç asal konuda kendilerini Selçuklular ile ilişkilendirmişlerdir. Kurulan bu ilişki ile Osmanlı hükümdarlığı, Selçuklulardan alınan yasal bir hak olarak dile getirilirken, kendilerini Selçukluların yerine koymuş oldukları da düşünülebilir.

Anahtar Kelimeler: Selçuklular, Osmanlı Beyliği, tarihsel süreklilik, Selçuklu mirası, Osmanlı hükümdarlığı.

ABSTRACT

The Selçuk and the Ottoman Connection in Historical Resources

If the historical processes of Anatolian Seljuk State and Ottoman Principality observed, then it is being recognized that these states spread over two different spatial and temporal fields. It is important to comprehend how artists as the leading personalities of the emerging state, built up the relation with former culture, in the formation process of political and cultural structure of the Ottoman

* Araş. Gör..Dr.; Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü.

Principality. The major data for examining this relation, other than artworks, is the sources of the era. According to the historians, starting from 15th century, like Aşıkpaşazade, Neşri, Oruç Bey, Lütü Paşa, Hoca Sadettin Efendi and Solakzade, Ottomans relate themselves to Seljuks through the concepts which bare critical importance for a state in the process of emergence as “genesis”, “soil” and “the right of sovereignty” or “the legacy of sovereignty”. According to this relation, Ottoman sovereignty can be seen as a legacy of Seljuk sovereignty and Ottomans as a substitution for Seljuks.

Key Words: *Seljuks, Ottoman Principality, historical continuity, Seljuk legacy, Ottoman Sovereignty.*

Anadolu'daki Osmanlı öncesi gücü tanımlayan Selçuklular ile Osmanlı Beyliği çoğu zaman birbirinin devamı olarak düşünülerek birbirleri ile ilişkilendirilmişlerdir. Bu iki kültür arasındaki en önemli ayırım her ne kadar yıkılmış olsa da birinin döneminin önemli gücü olan siyasal, sosyal ve ekonomik düzenini oturtmuş bir “devlet”, diğerinin ise siyasal, sosyal ve ekonomik yapılanmasını oluşturmaya çalışan bir “beylik” olmasıdır. Sözü edilen iki kültür arasındaki bu fark en önemli değişken olarak karşımıza çıkar. Bu değişkenin neden olduğu ihtiyaçlar doğrultusunda önceki kültüre/güce nasıl bakıldığı ya da bu kültür/güç ile nasıl bir mukayesenin içerisine girildiğini ortaya koyan en önemli veriler sanat eserleri ve dönemin yazılı kaynaklarıdır. Sanat yaratıcıları olarak banilerin öncelikle siyasi ve maddi gücü ellerinde bulunduran sultanlar ve saray erkânı olduğu düşünülürse, Osmanlı Devletinin farklı dönemlerinde çoğu zaman sultanlara sunulmak üzere kaleme alınan Osmanlı tarih kaynakları, bu bağın sanat eserleri dışında okunabilirliğini sağlayan en önemli verilerdir. Bu nedenle Selçuklu-Osmanlı arasındaki birçok araştırmacının tartıştığı ilişkinin/bağlantının dönem kaynaklarında nasıl biçimlendiği çözümlenmeye çalışılacak, bu doğrultuda sözü edilen kaynaklardaki “Osmanlı” tanımlamasının siyasi ve kültürel değişimlere paralel olarak nasıl biçimlendiği sorgulanacaktır¹.

¹ Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren tarih araştırmacıları, Osmanlılar'ın soyağaçlarını Oğuzlara dayandırmalarını zaman zaman sorgulamakla birlikte bu bakış açısının, “Türk bilincinin sürekliliği” ya da “Türk-İslam unsurlarına dayalı tarihsel süreklilik” olarak yorumlanması konusunda hemfikirlerdir. Selçuklu-Anadolu, Selçuklu-Beylikler çizgisinin tarihsel sürekliliği içinde dönemin toplumsal, siyasal ve kültürel ortamı çerçevesinde izah edilen bu süreklilik, “Osmanlı” kelimesinin “Selçuklu” kelimesi gibi bir hanedan adı olduğuna yönelik ifadelerle de onaylanmıştır (Göyünç 1973: 10-16; Köprülü 1984a: 6-7-2004: 43; Timur1994: 101; Wittek 1995:18-20; Imber 2002: 150; Gallota 2000: 41-45). Sanat tarihi araştırmacılarının büyük çoğunluğu ise tarihçiler ile benzer şekilde, Osmanlı Beyliği'nin sanat anlayışını, genel bir bakış açısıyla Anadolu Selçuklu sanatının devamı ya da Anadolu Selçuklu sanatını Osmanlı sanatının kaynağı olarak yorumlamışlardır (Ağaoğlu 1927: 9; Yetkin 1960: 257-258; Erdmann 1962: 147, 151; Arseven 1973: 57; Aslanapa 1964: 58-61; Taneri 1997: 10).

Selçuklu Devleti'nin varlığını sürdürdüğü coğrafi bölge ve yüzyıl düşünüldüğünde, daha sonra kurulan Osmanlı Beyliği ile arasında hem coğrafi çerçevede farklı dağılım alanı, hem de yüzyıl farkı görülür. Anadolu'nun Türklere yurt olmaya başladığı 1071 yılından itibaren bu topraklarda var olmaya başlayan Selçuklu Devleti, 1318 yılında resmen ortadan kalkıncaya kadar Anadolu'daki siyasi varlığını sürdürmüştür. 12. yüzyılda, Anadolu'da başta Selçuklular olmak üzere, Orta Anadolu'nun doğusu ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da kurulmuş, büyük ölçüde Selçuklu Devleti'ne bağımlı olmuş ve çoğu Selçuklular zamanında ortadan kalkmış Beyliklerin varlığı bilinmektedir². Bu yüzyılda beyliklerin etkin olduğu bir süreç yaşanmasına karşın, 13. yüzyılın ilk yarısında Selçuklu daha baskın olarak karşımıza çıkar. Bununla birlikte, 12. yüzyıldan başlayarak Anadolu'nun siyasi ve sosyal yapısında bir hareketlilikten söz edilebilir. Bu hareketliliğin oluşmasında rol oynayan etkenlerin başında; Anadolu'nun Selçuklulardan önceki hâkimi Bizans, Selçuklular ile birlikte Selçuklu dönemi beylikleri, Anadolu'nun içlerine kadar girerek Selçukluların çöküşüne sebep olan Moğollar ve Anadolu Selçuklularının siyasi çöküşü ile birlikte 14. yüzyılda ortaya çıkan beylikler gelmektedir³.

² Diyarbakır'da *İnaloğulları* (1098-1183) ve *Nisanoğulları* (1142-1183), Harput'ta *Çubukoğulları* (1085-1113), Sivas ve Malatya olmak üzere iki kol halinde etkinlik göstermiş ve zaman zaman Selçuklularla egemenlik mücadelesine girişmiş olan *Danışmendoğulları* (1080-1178); Erzurum ve çevresinde *Saltukoğulları* (1092-1202); Erzincan, Kemah ve Divriği olmak üzere üç kola ayrılmış bulunan *Mengücekoğulları* (1080-1228/1142-1277); Ahlat'ta *Ahlatşahlar/Ermensahlar* (1100-1207); Diyarbakır ve Mardin çevresinde etkili olmuş *Artukoğulları* (1098-1232/1102-1409); Kastamonu ve çevresinde *Çobanoğulları* (1204-1320).

³ Birçoğu sınır savaşlarının ürünü olan otuzdan fazla beylik arasında en önemlileri; Orta Anadolu'da, özellikle Konya, Karaman ve Aksaray çevresinde *Karamanoğulları* (1250-1487); Beyşehir ve çevresindeki *Eşrefoğulları* (1280-1326); Kastamonu ve çevresinde *Candaroğulları / İsfendiyaroğulları* (1291-1461); Kütahya yöresinde *Germiyanoğulları* (1260-1429); Manisa ve çevresinde *Saruhanogulları* (1300-1425); İzmir ve Aydın yörelerinde *Aydinoğulları* (1300-1425); Aydın'ın güney kesimi ile Muğla ve çevresinde *Menteşeoğulları* (1300-1426); Isparta ve Antalya (Teke) yörelerinde iki kol halinde *Hamidoğulları* (1280-1391/1300-1423); Balıkesir havalisinde *Karasioğulları* (1303-1345); Adana ve çevresinde *Ramazanoğulları* (1358-1608); Maraş yöresinde *Dulkadroğulları* (1337-1522) beylikleridir (Uzunçarşılı 1938:105). Bu beyliklerden biri de Söğüt'ü merkez alarak Sakarya bölgesine yerleşmiş bulunan *Osmanlı Beyliği*'dir (1299-1453). Bu beyliklere, Sivas ve Kayseri yörelerinde *Eretnaoğulları* (1327-1380) ile *Kadı Burhaneddin Ahmed Hükümeti* (1380-1398); Tokat havalisinde *Tacıddinoğulları* (1308-1425); Konya ve Beyşehir çevresinde etkin olan ve kısmen Karamanoğulları'na bağımlı oldukları öne sürülen *Turgutoğulları* (15. yüzyıl); Ankara'da *Ahiler Hükümeti* (1290-1354); Bitlis ve çevresinde *Şerehanlar* (1220-1670); Hakkari'de *Hakkari Beyleri* (1450-1600). Ayrıca, İran ve çevresiyle Güneydoğu'da etkili olan Diyarbakır çevresindeki *Akkoyunlular* (1403-91) ile Doğu Anadolu'da, özellikle Van havalisinde egemen olan *Karakoyunlular* (1419-67)'dan söz edilebilir. Bunlara, Güneydoğu'da Diyarbakır ve özellikle Hasankeyf yöresinde Selçuklu çağından başlayarak kesintilerle egemen olan *Eyyubiler* (1185-1462) ile Gaziantep ve Şanlıurfa havalisinde etkinlikleri bilinen *Memluklar* (c. 1300-1437) eklenebilir.

Anadolu'daki bu hareketliğin biçimlendirdiği siyasal ve sosyal ortamda ortaya çıkan sözü edilen beyliklerin en önemlisi ise küçük bir beylikten büyük bir İmparatorluğa dönüşen Osmanlı Devletidir.

Osmanlı Devleti'nde tarih yazıcılığı 15. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren başlar. Genellikle Yahşi Fakih⁴ ve Ahmedi⁵ ile başlatılan Osmanlı tarih yazıcılığında, asıl gelişme II. Murad zamanında (1421-1451) görülür (Babinger 2000:11-16). II. Murad tahta çıktığı tarihten itibaren, *Tevarih-i Al-i Osman* adı verilen, olayların günü gününe tarihleriyle kaydedildiği eserler ortaya çıkmaya başlamıştır (Babinger 2000: 16). II. Mehmed zamanında (1444-1446, 1451-1481) ise sultan adına birçok eser kaleme alınmış olmakla birlikte, yalnız Fatih'in fetihlerini anlatan Tursun Bey Tarihi⁶ günümüze gelebilmiştir.

Osmanlı tarihini anlatan eserler arasında bilinen en erken tarihli, *Tevarih-i Al-i Osman*'dır. Bu eser, ilk Osmanlı tarihçilerinden Aşıkpaşazade⁷ tarafından 1476'da yazılmaya başlanmıştır. Ancak, Aşıkpaşazade Tarihi dışında tek başına Osmanlı hanedanını ele alan ilk vakayinameler II. Bayezid zamanında (1481-1512), muhtemelen sultanın teşvikiyle yaygınlaşmıştır. 15. yüzyılda tarih yazıcılığına duyulan ilgi ile ortaya çıkan bu kaynaklar, hanedan ideolojisinin gelişiminde belirli bir aşamayı göstermeleri açısından önemlidir. Bu gelişmenin beyler/sultanlar hakkında, kahramanlık, kutsal savaş ve dindarlık ideallerine uygun bir imge yarattığı ve bu imgenin 16. yüzyıl ve sonrasında da devam ettiğini belirtilmiştir (Imber 2002: 142). Bu bağlamda konumuz açısından önemli olan 15. yüzyıldan itibaren yazılmaya başlanan bu eserlerde Selçuklulara yapılan atıflardır.

⁴ Şimdiye kadar tanınan en eski Osmanlı tarih yazarıdır. Sultan Orhan'ın imamı İshak Fakih'in oğludur. Günümüze ulaşmayan eserinin Aşıkpaşa'nın verdiği bilgilerden 1389'a (I. Murad'ın ölümü) kadar geçen olayları anlattığı kabul edilir (Babinger 2000:11).

⁵ Asıl adı bilinmeyen Ahmedi Osmanlı tarih yazarlarının ikincisi olarak kabul edilir. "İskendername" isimli eseri, İskender'e ait efsanelerle başlayarak bir bilim ansiklopedisi şeklini alır. Bu haliyle eser 1390 yılında bitirilmiştir. Ahmedi'nin Sultan I. Bayezid'in oğlu Süleyman'a sığınmasının ardından ise bu esere Osmanlı tarihi eklenmiştir (Babinger 2000: 12).

⁶ Ölümünün 1499 sonrası olduğu tahmin edilen Tursun Bey'in asıl adı Tur Sina'dır. Soyu hakkında bilgi bulunmayan Tursun Bey'in "*Tarih-i Ebu'l Feth Sultan Mehmed Han*" isimli eserinde Sultan II. Mehmed'in saltanatından itibaren 1487 yılına kadar olan olaylar anlatılmaktadır (Babinger 2000: 29).

⁷ Asıl adı Derviş Ahmed bin Şeyh Yahya olan Aşıkpaşazade 1400 yılında doğmuştur. Ölüm tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, 1484 yılından hemen sonra ölmüş olmalıdır. Aşıkpaşazade'nin Horasanlı Baba İlyas'ın torunlarından olduğu bilinmektedir (Babinger 2000: 38-39).

Osmanlıların kökeni, dönem kaynaklarında benzer şekillerde dile getirilmiştir. İlk olarak Aşıkpaşazade'de, Nuh peygamber ile başlatılan Osmanlı Hanedanının kökeni Oğuzlarla devam etmiş, sonrasında Süleyman Şah⁸, Ertuğrul Gazi ve Osman Gazi'ye kadar getirilmiştir (1992: 12). 15. yüzyılın sonunda Aşıkpaşazade ile ortaya atılan bu görüş, 16. yüzyıl başlarında Oruç Bey⁹ (1972: 21-24) ve Neşri¹⁰ (1987: 7), 16. yüzyıl ortalarında Lütfi Paşa¹¹ (2001: 153), 16. yüzyıl sonlarında Hoca Sadettin Efendi¹² (1999: 27) ve 17. yüzyılda ise Solakzade¹³ (1989: 12) gibi diğer önemli dönem kaynaklarında da benzer şekilde dile getirilmiştir.

Diğer tarih yazarlarından farklı olarak Neşri eserinde, kabul ettiği soy kütüğüne uygun kısa bir Osmanlı öncesi tarihçesi vermiştir. Genel bir Türk tarihi ve ardından kısa bir Selçuklu tarihi ile eserine başlayan Neşri, ancak bundan sonra Osmanlı tarihini ele almaktadır. Süreklilik çizgisi ortaya koyan bir tarihsel kurgu ile Neşri, "...*Saltanat-ı Türk Han Selatin-i Selçukiyye'ye intikal itdi*" (Neşri 1987: 23) şeklinde Osmanlılardan önceki döneme kısaca atıfta bulunarak, "Saltanat-ı Türk"ün Selçuklulardan sonra da Osmanlılara geçtiğini ifade etmektedir.

Neşri dışındaki diğer dönem kaynaklarında Oğuz ve Selçuklu tarihlerini anlatan bölümlerin bulunmamasına karşın, Lütfü Paşa'daki "...*Orhan vucuda gelüb Ertuğrul vefat idicek, Osman Gazi anın yerine oturup Selçukilere inkiyad iderdi. Evet ol uçlardaki Türkler beglerdi ki, Oğuz'un boyundan ol uclara Tatar şehrinde yayılmışlardı*" (2001: 155) bu ifade kabul edilen bir Türk-Oğuz-Selçuklu-Osmanlı bütünlüğünü veya sürekliliğini ortaya koyar. Hoca Sadettin Efendi ise "*Âl-i Selçuk, Maverâ ün-nehir'den İran topraklarına geçtiği yıllarda, bilece olan Türk boylarından*

⁸ Nuh Peygamberden başlayarak Oğuzlara dayandırılan köken kurgusunun Anadolu Selçuklu Devletinin kurucusu Süleyman Şah'a kadar getirilmiş olması önemlidir.

⁹ Hakkında sınırlı bilgilere sahip olduğumuz Oruç Bey'in adı, Oruç b. Adili'l-Kazaz Katibü'l-Edrenevi'dir. Eserinde en son 1467'ye kadar olan olayları anlatan Oruç Bey'in bu tarihlerde yaşadığı kabul edilir (Babinger 2000: 26).

¹⁰ Mehmed Neşri'nin doğum tarihi bilinmemekle birlikte, öldüğü tarihi 1520 olarak kabul edilir. Neşri'nin Bursa'da müderris olduğu bilinir (Babinger 2000: 42).

¹¹ Doğum tarihi bilinmeyen, Arnavud asıllı Lütfi Paşa, sarayda görevli iken daha sonra Kastamonu sancakbeyi, Karaman, Suriye ve Rumeli valisi olmuştur. Daha sonra ise kendisine üçüncü vezirlik görevi verilmiştir. 1541'de Dimetoka'ya sürülen Lütfi Paşa 1564 yılında ölmüştür (Babinger 2000:89-90).

¹² Hoca Sadettin Efendi 1536 yılında İstanbul'da doğmuştur. Ailesi İsfahan'dan gelmiş olan Hoca Sadettin Efendi, III. Murad'ın müderrisidir (Parmaksızoğlu 1999: ix).

¹³ Asıl adı Mehmed Hemdemi olan Solakzade İstanbul'ludur. Sarayda memur olduğu düşünülen Solakzade 1657 yılında ölmüştür (Babinger 2000: 223).

Osmanoğullarının ulu atası Kayı Han'ın boyu da ...” (1999: 25) diyerek Osmanlı'nın bir Türk boyu olduğunu söylemesine karşın, Osmanlı-Selçuklu bağlantısını büyük ölçüde koparmıştır. Solakzade'de ise, Osmanlı tarihinden Türk ve Selçuklu tanımlamalarının tamamen çıkarıldığı görülür (1989: 12).

İmparatorluk ideolojisini yansıtan bu eserlerde, Devletin gücünün hissedilmesi ile birlikte, Osmanlıların daha önce ihtiyaç duydukları ve kendilerini meşrulaştırdıkları tarihsel sürekliliği yadsıyarak, Osmanlılık bilincini öne çıkarmaya başladıkları kabul edilebilir. Bu bilincinin altında yatan olgu “güç” imgesi olmalıdır. Ancak bu şekilde “Osmanlı”, Türk ya da Selçuklu atıfları olmaksızın bağımsız olarak tanımlanabilir. Ancak özellikle vurgulanan güç imgesi ile birlikte unutulmaması gereken bir diğer nokta, Türk unsurlarına göre kurulan bir beyliğin zamanla pek çok etnik unsuru bünyesinde barındıran bir imparatorluğa dönüşmesi, hatta bu yeni etnik unsurların en üst bürokratik kademelerde bile etkin hale gelmeleri “Osmanlı” kavramına atfın daha güçlü yapılmasında önemli rol oynamış olma ihtimalidir.

Bunun yanı sıra, Aşıkpaşazade'de anlatılan bir diyalog oldukça ilginçtir. “...Dursun Fakih: Hanım Sultandan izin gerekir dedi. Osman Gazi dedi ki: Bu şehri ben kendi kılıcımla aldım. Bunda sultanın ne dahli var ki ondan izin alayım? Ona sultanlık veren Allah bana da gaza ile hanlık verdi. Eğer minneti şu sancak ise ben kendim dahi sancak kaldırıp kafirlerle uğraştım. Eğer o, ben Selçuk Hanedanındanım derse ben de Gök Alp Oğluyum derim. Eğer bu ülkeye ben onlardan önce geldim derse Süleymanşah dedem ondan önce geldi...” (1992: 25). Bu ifadeyle Aşıkpaşazade, Osman'ın açıkça kendisini Selçuklu Sultanı ile aynı statüde gördüğünü ifade etmektedir. Yukarıda da sözü edildiği gibi Aşıkpaşazade dışında diğer 15-16. yüzyıl kaynaklarında, Osman'ın kökeni Selçuklu sultanları ile ilişkilendirilirken, burada açık olarak Selçuklu sultanı ile kendisini eş tutması ilgi çekicidir¹⁴.

Selçuklu ile Osmanlı arasında kurulan ilişki Osmanlı tarih kaynaklarında benzer şekillerde dile getirilir. Aşıkpaşazade'ye göre; Osman'ın dedesi Oğuz soyundan gelen Süleyman Şah, Acem ülkesinden ilkin Anadolu topraklarına gelmiş, ölümünden sonra oğlu Ertuğrul'a Moğollara karşı savaşlarında Anadolu Selçuklu sultanı Alaeddin Keykubad'a (I. Alaeddin, 1220-1237) yardım ettiği için Domaniç ile Söğüt yaylak ve kışlak olarak verilmiştir. Daha sonra Sultan Alaeddin (III.

¹⁴ Aşıkpaşazade'nin, Selçuklulara karşı ayaklanan birinin soyundan gelmesi ve Osmanlılarla sefere katılan bir derviş olması (Lindner 2008: 15) diğer dönem kaynaklarından farklı olarak eserindeki zaman zaman Selçuklulara karşı olan bakış açısını açıklar niteliktedir.

Alaeddin, 1282-1303), Osman Bey'i varisi yapmış ve otorite sembolü olarak davul, sancak ve kılıç göndermiştir (1992: 13-14, 18). Osman Bey'in vasiyetnamesinde, sadece sarık bezi, at için zırh takımı, bir tuzluk, bir kaşıklık, bir çift çizme, sancaklar, bir kılıç ile Selçuklu sultanının gönderdiği davul kasnağının kaydedilmiş olması (Anonim 1999: 17) Aşıkpaşazade'deki bilgiyi destekler niteliktedir¹⁵.

Aşıkpaşazade ile aynı bilgileri veren Oruç Bey Tarihi'nde (1972: 21-24) ayrıca, "Meğer Sultan Alaeddin'e Mısır Sultanı olan kimseden Emirülmü'min Hazreti Osman'ın kılıcı gelmişti. Kendi beline götürdü. O kılıcı belinden çıkardı. Osman'a gönderdi ve: O ülkede bağımsız padişah olsun. Anadolu ülkesini ona ısmarladım. Açabildiği yere kadar açsın; onun olsun" (1972: 27) diyerek, Osman Bey'in hâkimiyetine aynı zamanda dini bir anlam da yüklenmiştir.

Yukarıda adı geçen diğer vakayinamelerde de Süleyman Şah ile Osman ve babası Ertuğrul'u Selçuklular'la ilişkilendiren benzer hikâyeler anlatılır. Ancak, bu hikâyeleri tutarlı bir bütün halinde dile getiren Neşri'dir. Neşri'nin anlatımına göre, Selçuklu Sultanı I. Alaeddin Keykubad (1220-1237) Anadolu'nun kuzeybatısındaki toprakları Ertuğrul'a bağışlamıştır. III. Alaeddin Keykubad (1282-1303) ise Ertuğrul'un oğlu Osman'a otorite sembolü olarak davul, sancak ve kılıç göndermiş; ölmeden önce de -çocuğu olmadığı için- Osman'ı varisi yapmıştır. Neşri, Selçuklular var olduğu sürece Osman'ın bu Hanedana hiç sadakatsizlik etmediğini ve topraklarını sadece gaza yoluyla genişlettiğini özenle vurgular (1987: 61-65, 109). Hoca Sadettin Efendi'deki, "*Zaferlerle dolu bu haber, Alâeddin Keykubad'ın oğlu, Gıyaseddin Keyhüsrev'in oğlu, İzzeddin Keykavus'un oğlu, Feramuz'un oğlu Sultan II. Alâeddin Keykubad'ın otağına ulaştırıldığı zaman, sözü edilen padişah, çeşitli öğmelerle birlikte ikballe bezeli bir sancak, boru ve tabıl, gümüş kakmalarla süslü kemer, hançer ve şemşir ile donatılmış güzel at göndermiş...*" (1999: 32) doğrultusundaki ifadede, II. Alâeddin'in isminin atası I. Alâeddin ile başlatılmış olması, Neşri'nin tutarlı bir bütün haline getirdiği bu kurgunun 16. yüzyıl sonlarında da benzer şekilde devam etmiş olduğunu ortaya koyar.

¹⁵ Buna ek olarak, en erken 16. yüzyıl sonlarına tarihlenen yabancı seyyahlar Orhan Gazi Türbesi'nin kapısında bir "*davul*" un asılı olduğundan bahsederler (1588 yılında Bursa'yı ziyaret eden seyyah Reinhold Lubenau; 1779 yılında Bursa'ya gelen seyyah Dominique Setsini vb. Eyice 1962: 132-133). Bu davul Selçukluların son sultanı III. Alaeddin Keykubad'ın Osman Bey'e otorite sembolü olarak gönderdiği davul ya da ona ithafen asılan bir davul olmalıdır. Otorite sembolü olarak kabul edilen bu davulun 18. yüzyılın sonlarına kadar korunmuş olması anlamlıdır.

Daha sonraki tarih yazarları da Selçuklu-Osmanlı bağlantısını yaklaşık aynı şekilde dile getirmişlerdir. Lütfi Paşa (2001: 153-154) ve Solakzade (1989: 13) tarihlerinde Selçuklu Sultanı Alaeddin'in, Ertuğrul'a Eskişehir, Karacahisar ve Bilecik aralığını yaylak, Söğüt'ü ise kışlak olarak verdiği anlatılırken, Selçuklu Sultanı Alaeddin'in, hangi Alaeddin olduğu açık olarak belirtilmemiştir. Buna karşın Hoca Sadettin Efendi, Keyhüsrev oğlu Alâeddin Keykubad'ın, Moğollarla yaptığı savaşta kendisine yardım eden Ertuğrul'a Ankara çevresini yurtluk olarak verdiğini ifade eder (1999: 26). Daha sonra Sultan III. Alâeddin'in Osman'a, otorite sembolü olarak tuğ, sancak, davul, boru, kemer, hançer ve at gönderdiği anlatılır (Hoca Sadettin 1999: 32). Bu şekilde Osmanlılar, Anadolu hükümdarlığının kendilerine Selçuklular tarafından miras olarak bırakıldığını öne sürmüşlerdir. Tarih kaynaklarında değişmeden öne çıkan bu ortak kabul, Osmanlıların dönemin diğer beyliklerinden kendilerini farklılaştırarak Selçukluların yasal mirasçıları olduklarının vurgulanması isteğinden kaynaklanmış olmalıdır. Bu isteğe Selçuklu sultanı tarafından kendilerine verilen toprak parçası ile de kesinlik kazandırılmıştır. Öyle görülüyor ki bütün bu anlatımlarla amaçlanan, aslında Selçuklular'ın Ertuğrul'a verdiği davul ya da toprak parçası değil, ideolojik olarak Selçuklular ile Osmanlılar'ın ilişkilendirilme isteğidir. Nitekim bu istek, I. Bayezid'in Ankara savaşı öncesinde Timur'a göndermiş olduğu bir mektubundaki "...iyi bil ki, atam Ertuğrul Han üç yüz kadar gazisiyle beraber Hülâgü Tatar'ından onbin Tatar'ı vurup, Alaeddin Keykubad'a galip gelenleri mağlup etmiştir. Bundan sonra devlet idare etme şerefine nail olmuş, hil'at kendisine verilerek Allah'ın lütfu ile Âli Selçuk'un yerine idareyi elde tutması isyan ve baş kaldırma ile olmamıştır..." (Daş 2004: 147, 159-160) cümlelerinden de anlaşılacağı üzere, kendilerinin Selçukluların seçtiği yasal mirasçı oldukları şeklindedir.

1355-1393 tarihleri arasında kaleme alınmış olan Karamanoğulları tarihini 16. yüzyılda Türkçe'ye çeviren Şikari ise eserinde, Osman Bey'in Selçuklu Sultanı II. Alaeddin'in çoban başı olarak görev yaptığını, Selçuklu sultanının kaçması ve Karamanoğulları'nın Konya'yı alması üzerine I. Mehmed Bey'in adamlarına kentleri dağıttığını belirterek, Osman'ın da gelip hürmet ettiğini ve Selçuklu sultanının ne kadar sürüsü varsa karşılıksız I. Mehmed Bey'e getirdiğini ve bunun üzerine I. Mehmed Bey'in de Osman'a üç kenti bağışlayarak, ona sancak ve davul verip onu "Bey" yaptığını anlatır. Bununla birlikte asıl ilginç olan Karamanoğulları'nın aralarında Osman'ın da bulunduğu belli kişilere ilk topraklarını kendilerinin verdiklerini dile getirmeleridir (Boyacıoğlu 2001: 130). Diğer tüm Osmanlı vakayinameleri ile çelişen bu bilgi aslında, yeni kurulmakta olan beyliklerin varlıklarını ortaya koyduktan sonra, kendilerini meşrulaştırma arzusu içerisine girdiklerine ve hatta kendilerini Selçukluların yerine koyduklarına işaret

eder. Selçuklular'ın uç bölgelere yerleştirdikleri beyler, ya yerleştikleri bölgelerde ya da Selçuklu sultanları tarafından kendilerine ikta olarak verilen merkezlerde bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir¹⁶. Selçuklular ile beylikler arasındaki bu ilişki önemlidir. Aydınolu Mehmed Bey'in Germiyan Beyliğinin subaşı olduğu bilmesine karşın (Uzunçarşılı 2003: 104)¹⁷, Aydınolu tarihini anlatan Düsturname'de, Aydınolu Mehmed Bey'in Sultan Alâeddin'den uç bölgesi almış olduğu dile getirilmiştir. Selçuklular ile Aydınolu Mehmed Bey arasında kurulan bu ilişki de, “*geleneğe dayanan meşru sayılma fikrinin hâkim olması*” şeklinde yorumlanmaktadır (Akın 1946: 27). Beyliklerin kendi aralarındaki mücadeleleri ve var olma çabalarından doğan meşruiyet arzusunun (probleminin), diğer beylikler ile birlikte Osmanlıların Selçuklu geçmişine sahip çıkmalarına neden olduğu düşünülür (Kafadar 1996: 128). Bu nedenle Kuban'ın da Osmanlı Devleti için vurguladığı gibi, “*sultanı ve imparatorluğu ayakta tutan üç direktten birincisi tarihten gelen hükümdarlık statüsüdür*” (Kuban 1998: 18) şeklindeki ifadesi yukarıda sözü edilen ilişkileri açıklar niteliktedir. Tam olarak “hükümdarlık statüsü” kavramını karşılamasa da, Göktürk Yazıtları'nda “Türk töresini kaybetmenin” bir bakıma Türk devletinin yıkılması ve Türk milletinin de yok olmasına bir neden olarak görülmesi (Ögel 1982: 301)¹⁸ mevcut bakış açısının çok köklü temellerinin olduğunu düşündürür.

Bununla birlikte, İbn Batuta'nın (1308-1368) *Seyahatnamesi'nde*, Osman'ın Türkmen hükümdarları (diğer beylikler) arasında mal, ülke ve askerce en büyüğü olduğunu dile getirmekle yetinmesi (2004: 430), Osmanlılar'ın dönem içindeki gücünün, bu çekişmenin içinde olmayan bir kişi tarafından nasıl görüldüğünü ortaya koyması açısından önemlidir.

16. yüzyıla ait Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın II. Viyana bozgununda Viyana'da bıraktığı *Silsile-Nâme*'de, Cengiz Han'ın çıkışıyla Ertuğrul'un kendisini onun hışmından kurtarmak için dörtyüz kişi ile Anadolu'ya geldiği, o zaman Anadolu'da, Sultan Mesud oğlu Cengiz oğlu Keykubad oğlu Alâeddin'in sultan olduğu, bu yardım nedeniyle Ertuğrul'a

¹⁶ Karamanoğulları'na, Selçuklu sultanı IV. Kılıç Aslan tarafından Ermenek ve çevresi, Germiyanogulları'na Kütahya ve çevresi II. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında, Eşrefogulları'na Beyşehir ve çevresi III. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında, Hamidoğulları'na Eğridir ve çevresi III. Kılıç Aslan zamanında ya ikta olarak verilmiş ya da bu bölgelere yerleştirilmişlerdir. (Uzunçarşılı 2003: 2, 40, 58, 62).

¹⁷ Aydınolu Beyliği gibi, Karesioğulları ve Saruhanogulları Beyliklerinin de Germiyanolu ordu kumandanları tarafından kurulmuş olmaları muhtemeldir (Uzunçarşılı 2003: 84).

¹⁸ “Töre” burada devletin oturduğu temel düzen anlayışı içinde söylenmiş ve “devletin temel düzeninin kuruluşu” olarak yorumlanmıştır (Ögel 1982: 302)

Ankara civarındaki Karacadağ'ı verdiği anlatılmaktadır. Karacadağ dışında, sonraki savaşlarında da kendisine yardım eden Ertuğrul'a Söğüt, Domanıç ve Ermen vilayetinin tamamının verildiği belirtilir (Bayram 2000: 401).

Evlıya Çelebi ise *Seyahatnamesi'nde*, Osmanlı tarih yazarları ile aynı bilgileri vererek Osman'ın babası Ertuğrul'u Selçukluların akrabası şeklinde tanımlar (1999: 17). 19. yüzyılda da benzer bakış açısının *Cevdet Paşa Tarihi'nde* de olduğu gibi devam ettiği görülür. Eserde, Selçuklu Devleti tarafından Osman'a saygı gösterildiği ve kendisine davul, bayrak ve istiklal beratı verildiği vurgulanmaktadır (Cevdet Paşa 1966: 52).

Dönem kaynaklarında Selçuklu-Osmanlı ilişkisine yönelik üzerinde durulan bir diğer konu ise, Osmanlı'nın okuttuğu ilk hutbe ile kestirdiği ilk sikkenin kimin adına okutturulduğu ya da kestirildiğidir. Aşıkpaşazade'de Osman'ın Selçuklu Sultanı ile aynı statüde görülerek, Tanrının gaza yoluyla hanlığı kendisine verdiği ve 1299 yılında kendi adına ilk hutbeyi okuttuğu vurgulanır (1992: 25). Bu durumda Osman henüz Selçuklular'ın son hükümdarı Alâeddin hayatta iken bağımsızlığını ilan etmiştir. Buna karşılık Neşri ise, son Selçuklu sultanı Alâeddin'in ölümünden önce hutbenin ve sikkenin Osman'ın matbuu olmak üzere Selçuklu sultanının ismine okunduğunu ve Osmanlı adının ancak Alâeddin'in ölümünden sonra anılmış olacağını belirtir (1987: 1109).

Solakzade Tarihinde de, Orhan Gazi'ye kardeşi Alâeddin'in "...Şimdi sende herkesin beğeneceği bir kanun vaz etmelisin ki kıyamete kadar icra olunsun. Bu hususlardan birisi sikkeyi kendi adına kestirmelisin. Zira bu zamana gelinceye kadar, rayiç olan akçe Selçuklu Devleti sikkesi idi..." (1989: 28) şeklinde verdiği akıl, hükümlerlik sembolü olan ilk sikkelerin Selçuklu adına kestirildiğinin bir ifadesidir. İlk sikke ve hutbenin Selçuklu adına okunmuş ve darp edilmiş olması, Osmanlı ailesi tarafından Selçuklu Devletinin hükümlerlik haklarına sonuna kadar bağlı kalındığına işaret eder.

Hoca Sadettin Efendi'nin "...Selçuklu sultanlarının adına kesilen, bir para konusu vardır. Gerçi andının eri olan sultan Osman, Selçukluların son kalıntılarına bile bağlı davranarak, böyle bir iddiada olduğunu belli etmedi" (1999: 66) şeklindeki ifadesi, Sultan Osman'ın kendisini Selçuklunun varisi olarak gördüğünü, fakat bu isteğini Selçuklular tamamen ortadan kalkıncaya kadar açıkça ortaya koymadığını dile getirir.

Özetle, imparatorluk ideolojisinin oluşumundaki aşamayı göstermeleri açısından önemli olan bu eserlerde; Anadolu Selçukluları ile ilgili bilgilere dikkat edilirse karşımıza üç isim çıkmaktadır. Bu isimlerden ilki Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurucusu Süleyman Şah'tır. Süleyman Şah ile birlikte adı geçen diğer iki isim, Anadolu Selçukluları'na en parlak

dönemini yaşatan I.Alâeddin Keykubad ile Anadolu Selçukluları'nın son sultanı III. Alâeddin Keykubad'dır. Ortaya çıkan bu tabloya göre, kendilerini Süleyman Şah'ın torunu olarak gören Osmanlılar, aynı soydan olduklarını söyleyerek Selçuklulardan sonra Anadolu'nun hâkimiyeti ve sultanlığının onlara geçmesinin doğal bir süreç olduğunu iddia etmiş olurlar. Bu kurguya göre Anadolu Selçukluları'nın kurucusu Süleyman Şah Osmanlılar'ın atası, en önemli sultan olan I. Alâeddin Osmanlılara ilk topraklarını veren kişi ve son sultanı III. Alâeddin ise Osmanlılar'a Selçuklu hükümdarlığını miras veren kişidir. Böylece Osmanlılar hükümdarlık hakkının kendilerinde olduğunu vurgulayarak, Selçuklular'ın devamı olma kaygısını ortaya koyan bir kurgu yaratmışlardır.

Fakat ilginç olan, Osmanlıların az önce sözü edildiği gibi, bir şekilde kendilerini Selçuklulara bağlamalarına karşın, beyliğin soyağacını Orta Asya, dolayısıyla Oğuzlara dayandırmalarıdır. Bu soyağacı temelli yaklaşımın, Osmanlıların, soyları Oğuz Han'a daha dolaylı şekilde bağlanan komşu Türk hanedanlığı karşısındaki üstünlüğünü kanıtlamış ve Osmanlı sultanlarının Oğuz destanlarına aşına halka hükmetmesini meşru kıldığı öne sürülmüştür (Imber 2002: 150). Osmanlıların Oğuzlara bağlanmasının yükselme dönemi tarihçileri tarafından onaylanmış olmasına bakılarak bir efsaneden ibaret olduğu kaydedilmekte, fakat efsanenin yüzyıllar boyunca saltanat süren bir Türk bilincinin sürekliliğinin belirtisi olarak kabul edilmesi gerektiği ileri sürülmektedir (Gallota 2000: 41-45). Ancak bu noktada özellikle vurgulanması gereken, daha önce de işaret edildiği gibi İslam öncesi Türk devletlerine dayanan belli törelerin varlığıdır. Han soyunun kutsal ve tanrısal bir kökeninin olduğuna inanılması (Taneri 1997: 106) ve ana prensibi "*mevki rütbe, dereceler ile silsile-i merâtibin kurulması*" olan Oğuz Han Töresi'nin varlığı (Ögel 1982: 332) dönem şartlarının yanı sıra sözü edilen kökenin Oğuzlara dayandırılma tercihinin açıklar niteliktedir¹⁹.

¹⁹ "*Nasıl eski Türk devletlerinde sözelimi Uygurlarda töre, devletin temel yasası ise kağanların başlıca görevleri de bu töreyi yaşatmak ve egemen kılmak ise, Osmanlı bey ve sultanları da töreyi yaşatmak ve egemen kılmak için temel ilkeler topluluğu olarak korumuşlar ve uygulamışlardır*" (Parmaksızoğlu 1982: 43). "*Osmanlı sultanı böylece kendisini Doğu alemine hakim bulunan Türk ve Moğol Hanedanları seviyesine çıkarmaya çalışıyor, başka bir ifade ile Türk devlet geleneğindeki meşruyetçiliğe bağlı oluyordu*" (Taneri 1997: 108).

20. yüzyılda da konuya benzer şekilde bakılmaktadır²⁰. Osmanlı İmparatorluğu'nu, Anadolu Türklüğünün 13. yüzyıllardaki siyasi ve sosyal gelişmesinden doğan tarihi bir bileşim olarak yorumlayan Göyünç (1973: 10-16), "Osmanlı" kavramının, tıpkı "Selçuklu" kavramı gibi bir hanedan adı olduğunu vurgular. Araştırmacı Timur ise, Osmanlı Devleti'nin Selçuklu Devleti'nin modeli üzerine kurulduğunu, "*Bizans'ta nasıl hanedanlar değişti fakat devletin yapısı ve devamlılığı değişmediyse 1071'den sonra Anadolu'da kurulan Türk devletlerinde de durum aynıdır*" diyerek, Osmanlı Devleti'ni aslında yeni bir devlet değil ama yeni bir hanedanın merkezi iktidarı tekrar sağlaması şeklinde nitelemektedir (1994: 101)²¹.

Osmanlılar, oluşturdukları bu kurgu içerisinde kendilerini nasıl tanımlamışlardır? Aşıkpaşazade Tarihi'nde, Bizanslıların Osmanlılardan "Türk" olarak bahsetmelerine karşın, Aşıkpaşazade Osmanlı Devletinden "Osmanlı Hanedanı", halktan ise "Türkler" olarak söz etmektedir²². Ancak Neşri'nin *Kitab-ı Cihannümasında* bazı farklılıklar dikkati çekmektedir. Eserde yer alan; "*Ol melun (Sırp kralı) bunun gibi laf u güzaf ursa, aceb mi ki islam kılıcın görmemiştir. Kimse tabancasın yimeyen, kendü tabancasın demürden sanır. Ve kedi karanu evde kendiyü arslan tevehhüm ider. İnşallah ana Türk erliğin gösterem...*" (1987: 269) şeklindeki metin, Türkleri öven bir anlam içermektedir. Üstelik bu anlam, Sultan II. Murad'ın ağzından dile

²⁰ Yukarıda da sözü edildiği gibi, Osmanlı Beyliği'nin kuruluş yılları olan 13. yüzyılın sonlarında Anadolu'da karışık bir siyasi yapılanma gözlenir. Böyle bir ortamda doğan Osmanlı Beyliği'nin gelişip imparatorluk haline dönüşmesine kadar uzanan süreç, daha doğrusu bu siyasal oluşum, özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünün başladığı 1910'lardan itibaren birçok tarihçinin ilgisini çekmiştir. Bu ilgi, 15. yüzyıl sonundan itibaren yazılmaya başlanan tarih kaynaklarındaki Osmanlı Beyliği'nin kökeni konusunda yukarıda da işaret edilen bilgiler doğrultusunda, Osmanlıların kuruluşunu sorgulayan bir tartışmanın başlamasına neden olmuştur. Osmanlı Beyliği'nin kurulması ve diğer beylikler arasında sıyrılarak nasıl bir imparatorluk haline geldiğini açıklamak, tarihçiler arasında bir sorun haline gelmiştir. Gibbons (1916), Köprülü (1935) ve Wittek (1938) bu tartışmaları başlatmış ve bu tarihçilerin öğrencileri benzer tartışmaları Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti döneminde de sürdürmüş ve yeni yaklaşımlar ortaya koymuşlardır.

²¹ "*Türk yöneticilerinde devamlılık bilinci vardır. Türk hanedanı değişir, yerine bir devlet kurulur, bu devletin başındaki hanedan kendisini daha evvelkinin devamı addeder*" (Taneri 1997: 190).

²² Aşıkpaşazade 1992: "Osmanlı Hanedanı" için bkz. 11, 62-63, 73, 77, 114, 144, 153, 166-167; Halka ait "Türk" kavramı için bkz. 13, 39, 41, 43, 48, 51, 56; Bizanslıların kullandığı "Türk" kavramı için bkz. 20, 22-23, 27, 31, 33, 35, 60, 111, 122, 128-129, 139-140, 155. Neşri 1987: Bizanslıların kullandığı "Türk" kavramı için bkz. 99, 101, 103, 107, 115, 125, 127, 131, 133, 141, 145, 151, 153, 213, 235, 265, 275, 287, 297 (I. cild); Neşri'nin kullandığı "Türk" kavramı için bkz. 139, 141, 165, 183, 185, 199, 269, 273, 287, 289, 293, 329.

getirilmiştir. Neşri’de, Aşıkpaşazade’den farklı bir Türk tanımlaması olmasına karşın, yine de Osmanlı hanedanından “*nesl-i Osman*”, Osmanlı topraklarından ise “*memleket-i Osman*” şeklinde bahsedilmiştir (1987: 333). Neşri, her ne kadar Osmanlıları Türk olarak benimsemiş görünse de, hanedan ile halkı ayırma çabası, bu kavrama farklı bir anlam yüklemeye isteğinden kaynaklanmış olmalıdır.

1533-1562 yılları arasında Anadolu’da bulunmuş olan Busbecq’in bir mektubunda yer alan “... işte türkiye hükümeti dahilinde asalet bu derece düşük bir mevkide bulunuyor. Daha sonraları her tarafta Cantacuzen ve Paleolog imparator hanedanına mensup kimselerin çok hakir mevkilerde bulduklarını gördüm. Çünkü Türkiye’de hatta Türklerin kendi aralarında bile şahsi meziyet ve liyakattan başka hiçbir şeye kıymet verilmez. Osman Hanedanı bu kaidenin biricik istisnasıdır. Yalnız o ailede irs ve nesep bir mevki temin eder” (1939: 35-36) şeklindeki bu ifade, bir Avrupalının gözü ile de hanedanın kendisine yüklediği anlamı açık olarak ortaya koyması açısından önemlidir.

16. yüzyıl tarih yazarlarının eserlerinde, “Osmanlı” kavramı netlik kazanarak “Türk” kavramı yerine tercih edilmiştir²³. Bu yüzyıl sonlarında ise “*Osmanlı Tarihi*”, “*Osmanlı Devleti*”, “*Osmanlı Yönetimi*”, “*Osmanlı Padişahı*”, “*Osmanlı Soy*”, “*Osmanlı Toprağı*”, “*Osmanlı Ülkesi*”, “*Osmanlı Ordusu*”, “*Osmanlı Askeri*” gibi daha kesin tanımlamalara gidilmiştir²⁴. Osmanlı İmparatorluğu’nun siyasi anlamda gücünün doruğuna eriştiği bu dönemde, “Osmanlı” kavramını, sahip olduğu güç ile doğru orantılı olarak kullandığı düşünülebilir. Bu kullanım 17. yüzyılda da benzer şekilde devam etmiştir²⁵. Ancak bu dönemde, Yavuz Sultan Selim’in 16. yüzyıl başlarında halifeliği almasıyla birlikte Osmanlı Devleti’nin sahip olduğu sosyal ve politik düzende din vurgusu kendini daha da fazla hissettirmiş, bu nedenle “Osmanlı” tanımlamalarının yanı sıra “*İslam padişahı*”, “*İslam askeri*”, “*İslam donanması*”, “*İslamlar*” gibi “*İslam/İslamlık*” kavramının da öne çıkmasına neden olmuştur²⁶. Bu dönemde yeniden canlanan dinsel arka planın Beyliğin kuruluş döneminde de farklı şekilde önemseniş olduğu unutulmamalıdır. Osmanlı Beyliğine ait günümüze ulaşan ilk kitabede (1337) Orhan Bey için “... *din için savaşan*

²³ Lütfi Paşa 2001: “Osmanlı” tanımlaması için bkz. 192, 196-197, 206, 251, 270, 284, 286; “Türk” tanımlaması için bkz. 254-255, 280, 297.

²⁴ Hoca Sadettin Efendi 1999: “Osmanlı” tanımlamaları için bkz. 39-41, 43, 63, 68, 70, 74, 78, 109, 114, 120-121, 148, 162, 166, 172, 196, 200, 205, 228, 243-245, 247, 282, 294, 297, 299-300, 302-303, 330.

²⁵ Solakzade 1989: “Osmanlı” tanımlamaları için bkz. 28, 39, 46-47, 50, 52-54, 68, 70-72, 76-79, 82-83, 96, 101, 103, 106, 109-110, 112, 116, 118, 130, 143, 181, 188, 201.

²⁶ Mehmed Halife 1986: 70, 73, 64-66, 89, 92, 101-103, 105, 115-117, 119, 139, 146.

gazilerin sultanı, gazi oğlu gazi...” sıfatları kullanılmıştır (Tüfekçioğlu 2001: 23). Dönemin diğer beyleri tarafından da kullanılan “*gazilerin sultanı*” ve “*gazi oğlu gazi*” sıfatları, en erken zamanlardan beri Osmanlı beylerinin kendilerini kafirlere karşı yapılan dini savaşın lideri olarak gördüklerinin bir göstergesi olarak kabul edilmiştir (Witteck 1995: 55; Imber 2000: 244)²⁷. Osmanlı Beyliğinin “Gaza” yapılanmasında uç bölgelerinin, karmaşık yapısı nedeni ile mevcut duruma göre değişen bir politikadan söz edilebilir (Kafadar 1996: 125). Bu görüşle bağlantılı olarak, Hıristiyan topraklar üzerinde kurulan Selçuklu Devleti ile yine Hıristiyan topraklar üzerinde genişlemeye çalışan Osmanlı Beyliği arasındaki benzer durum göz ardı edilmemelidir. Selçuklularda da Sultan I. Süleyman Şah ile Halifet Alp ve Hüseyin Ebu'l-Fevaris olmak üzere dönemin iki emirinin “Gazi” ününü kullandıkları bilinir. Bununla birlikte, Hüseyin Ebu'l-Fevaris'in için kullanılan “*uçları bekleyen*”, “*gazi*” ve “*dine arka çıkan*” ünvanları (Sahillioğlu 1969: 67) ile Mübarizettin Ertokuş ve Emir Behram Şah'ın “*dinin savaşçısı*” anlamına gelen “*mübarizeddin*” sıfatları (Geyikoğlu 2001-2002: 187; Durukan 2001: 95) Selçuklu döneminde de sıklıkla kullanılmamış olsa da din için yapılan savaşlara işaret eden önemli verilerdir²⁸. Görüldüğü üzere, Selçuklu döneminde de mevcut olan bir durumun, Osmanlı Beyliğinin kuruluş sürecinde özellikle benimsenmiş olduğu dikkati çeker. Beyliğin ilk dönemlerindeki dini politikaya işaret eden bu kitabelerin yanı sıra dönem kaynaklarında da benzer veriler dikkati çeker. Ancak bu bağlamda konumuz açısından önemli olan daha önce de ifade edildiği gibi, imparatorluğunun ideolojisini yansıtan bu eserlerde, 17. yüzyıldan itibaren Devletin siyasi gücü daha da genişletilerek yeni bir dinsel arka plan oluşturulmuş olmasıdır²⁹.

Sonuç olarak, Osmanlı Beyliği ile daha çok mevcut hükümdarlığın kendilerine Selçuklulardan kalan yasal bir hak olduğuna yönelik olarak

²⁷ Imber, bu politikanın Osmanlı'dan çok daha eskiye dayandığını da vurgular (Imber 2000: 244).

²⁸ Mengüceklî Melikî Şehinşah “din adına yapılan savaşların sığınağı” Artuklu Melikî Mevdud ise “gaza ve savaşçıların koruyucusu” sıfatlarını kullanmıştır (Durukan 2001: 90, 97).

²⁹ Rönesans ve Aydınlanma Çağı ile birlikte Avrupa'da bilimsel ve özgür düşünce ağırlık kazanmaya başlamıştır. 16. yüzyılın başından itibaren Batı Avrupa'da süregelen gelişmeler Osmanlı İmparatorluğu'nu, ekonomik anlamda etkilediği halde bu etkinin yarattığı bunalımın anlaşılması ancak 18.yüzyılda gerçekleşmiştir. Osmanlılar güçlü oldukları dönemlerde, Batı ülkelerine kendi ekonomileri ve siyasal örgütlerinin temellerini etkileyecek imtiyazlar vermekte sakınca görmemişlerdir (Berkes 1973: 34). Ancak asıl önemli olan, 16. yüzyıl başlarında halifelüğün almasıyla birlikte, Osmanlı Devleti'nin sahip olduğu sosyal ve politik düzende din vurgusu kendini daha fazla hissettirmiş olmasına rağmen, çok dinli, çok dilli ve çok kültürlü İslam Devleti olarak varlığını devam ettiren Osmanlı'nın, hiçbir zaman bu kültürel çeşitliliği ortadan kaldırmaya çalışmamıştır. Buna karşın batılı devletler ise sahip oldukları kapitülasyonlarla elde ettikleri imtiyazlara dayanarak Müslüman olmayan Osmanlı tebaası üzerinde bir himaye sistemi oluşturmuşlardır (Küçük 1985: 1012).

kurulan bu ilişki, Osmanlılar'ın Selçuklulara bakış açısının somut bir göstergesidir. Ancak asıl ilginç olan Osmanlı'nın henüz bir beylik olduğu bu dönem tarihinin, 15. yüzyılda Osmanlı Devleti zamanında yazdırılmış olmasıdır. Bu yaklaşım ideolojik bir meşrulaştırmanın varlığını düşündürür. Aslında bu durum bir anlamda Osmanlıların geçmişlerini iyileştirme çabalarının sonucu olarak da yorumlanabilir. Adı ne olursa olsun, ortaya konan çaba, Osmanlı'nın beylik olmaktan çıkarak devlet olduğu bir dönemdeki devlet ideolojisini, kısacası geçmişini nasıl gördüğünü değil, ama nasıl görmek istediğini ifade etmektedir. Bu doğrultuda sözü edilen kaynaklarda dikkat çeken ilk konu Osmanlıların köken meselesidir. Nuh peygamber ile başlatılan Osmanlı Hanedanının kökeni Oğuzlarla devam etmiş, sonrasında Süleyman Şah ile Selçuklulara bağlanmıştır. Bununla birlikte Neşri'de yer alan "...Saltanat-ı Türk Han Selatin-i Selçukiyye'ye intikal itdi" (Neşri 1987: 23) ifadesinde de açıkça belirtildiği gibi Saltanat-ı Türk'ün Selçuklulardan sonra da Osmanlılara geçtiğini ifade edilmesi Türk-Oğuz-Selçuklu-Osmanlı bütünlüğünü veya sürekliliğini ortaya koyar.

Yeni kurulmakta olan bir beylik için köken kadar önemli olan bir diğer konu ise sahip olunan topraklardır. Sözü edilen kaynaklarda özellikle vurgulanan Osmanlı Beyliğinin ilk toprak parçasının Selçuklu sultanı III. Alaeddin tarafından kendilerine verilmiş olmasıdır. Ancak bu anlatımlarla amaçlanan, aslında Selçuklular'ın Ertuğrul'a verdiği toprak parçası değil, ideolojik olarak Selçuklular ile Osmanlılar'ın ilişkilendirilme isteği olmalıdır. Muhtemeldir ki bu istek, yok olmaktadır bir devletin mirasçılarının var olma çabalarından doğan meşrulaşma düşüncesinin ifadeye yansımalarıdır. "Hükümdarlık Hakkı" ya da "Hükümdarlık Mirası" olarak tanımlayacağımız bu düşünce, dönem kaynaklarına Selçuklular tarafından mevcut Anadolu hükümdarlığının kendilerine miras olarak bırakılması şeklinde yansımıştır. Osmanlı tarih kaynaklarında değişmeden öne çıkan bu ortak kabul, Osmanlıların dönemin diğer beyliklerinden kendilerini farklılaştırarak Selçukluların yasal mirasçıları olduklarının açık açık vurgulanmasıdır. Sonuç olarak ortaya çıkan tablo, Osmanlıların kökenlerini Oğuzlara kadar götürmüş olmalarına rağmen, "köken", "toprak" ve "hükümdarlık hakkı" ya da "hükümdarlık mirası" olmak üzere bir devletin oluşum sürecindeki üç asal konuda kendilerini Selçuklular ile ilişkilendirmiş olmalarıdır. Bu tablo içerisinde de "Osmanlı" kavramını önceleri hanedan ile halkı ayırma çabası doğrultusunda hanedanı tanımlayacak şekilde kullanmalarına karşın, İmparatorluğun siyasi anlamda gücünün doruğuna eriştiği dönemde "Selçuklu" ve "Türk" atıflarından kurtararak, sahip olduğu güç ile doğru orantılı olarak kullanılmaya başlandığı görülür. Ancak bu şekilde "Osmanlı", bağımsız olarak tanımlanabilir ve mevcut tüm etnik gruplar bu tanımlamanın içerisine rahatlıkla alınabilir.

KAYNAKÇA

- Ağaoğlu, Ahmed (1927). “Fatih Camii’nin Şekli Aslisi ve Türk Sanatı Mimarisindeki Mevkii”.
- Akın, Himmet (1946). *Aydın Oğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma*, Pulhan Matbaası, İstanbul.
- Anonim (1999). *Osmanlı Ansiklopedisi*, 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- Arseven, C. Esat (1973). *Türk Sanatı*, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Aslanapa, Oktay (1964). “Türk Sanatının Bütünlüğü ve Devamlılığı”, *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Konferanslar I*, Ankara: 58-87.
- Aşıkpaşazade (1992). *Osmanlı Tarihi*, (Haz. N. Atsız), Milli Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları, İstanbul.
- Babinger, Franz (2000). *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, (çev. Coşkun Üçok), Kültür Bakanlığı Yayınları, Mersin.
- Boyacıoğlu, Ramazan (2001). *Karamanoğulları Tarihi*, Dilek Ofset, Sivas.
- Bayram, Sadi (2000). “Merzifonlu Kara Mustafa Paşa’nın II. Viyana Bozgununda Viyana’da Bıraktığı Silsilename”, *Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Uluslar arası Sempozyumu, 08-11 Haziran 2000*, Merzifon: 399-411.
- Berkes, Niyazi (1973), *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Busbacq (1939). *Türk Mektupları* (Çev. Hüseyin Cahit Yalçın), Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Cevdet Paşa (1966). *Tarih-i Cevdet*, I, Üçdal Neşriyat, İstanbul.
- Daş, Abdurrahman (2004). “Ankara Savaşı Öncesi Timur ile Yıldırım Bayezid’in Mektuplaşmaları”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 15, Konya: 141-167.
- Durukan, Aynur (2001). “Anadolu Selçuklu Dönemi Kaynakları Çerçevesinde Baniler” *Sanat Tarihi Defterleri* 5:43-132.
- Erdmann, Kurt (1962). “XIII Yüzyıl Anadolu Camilerinin Özel Durumu” *I. Türk Sanatları Kongresi*: 145-151.
- Evliya Çelebi (1970-7). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, I-XV (çev. Zuhuri Danışman), İstanbul.
- Evliya Çelebi (1314). *Seyahatname II*, (Yayınlayan A. Cevdet), Dersaadet İkdam Matbaası:188.
- Evliya Çelebi (1999). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Topkapı Sarayı Bağdat 304 Yazmasının Transkripsiyonu-Dizini*, (Hazırlayan Z. Kurşun, S.A. Kahraman, Y. Dağlı), 2-3, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

- Eyice, Semavi (1962). "Bursa'da Osman ve Orhan Gazi Türbeleri", *Vakıflar Dergisi*, 5, Ankara: 131-147.
- Galota, Anna (2000). "Oğuz Efsanesi ve Osmanlı Devleti'nin Kökenleri: Bir İnceleme", *Osmanlı Beyliği*, (ed. Elizabeth A. Zachariadou) Türk Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul: 41-61.
- Geyikoğlu, H (2001-2002). "Antalya'nın İlk Türk Mülki Amiri ve Kumandanı Mübarizettin Ertokuş'un Faaliyetleri ve Eserleri", *Adalya*, V : 187-201.
- Gibbons, H. Adams (1916). *The Foundation of the Ottoman Empire*, Oxford.
- Gibbons, H. Adams (1998). *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara.
- Göyünç, Nejat (1973). *Osmanlı İmparatorluğu Hakkında Bazı Düşünceler*, Ay Yıldız Matbaası, Ankara.
- Hoca Sadettin Efendi (1999). *Tacü't Tevarih* (Çev. İ. Parmaksızoğlu), I-V, Kültür Bakanlığı Yayınları, Eskişehir.
- Imber, Colin (2000). "Osmanlı Hanedan Efsanesi", *Söğütten İstanbul'a*, (derleyen: Oktay Özel, Mehmet Öz) İmge Yayınları, Ankara: 243-270.
- Imber, Colin (2002). "Erken Osmanlı Tarihinde İdealler ve Meşruiyet", *Kanuni ve Çağı, Yeniçağda Osmanlı Dünyası*, (Ed. Metin Kunt, Christine Woodhead), Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul: 138-154.
- İbn Batuta (2004). *İbn Batuta Seyahatnamesi*, I-II, (Çev. A. Sait Aykut) Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Kafadar, Cemal (1996). *Between Two Worlds, The Construction of the Ottoman State*, University of California Press, Berkeley- Los Angeles.
- Köprülü, Fuat (1935). *Les Origines de l'Empire Ottoman*, Paris.
- Köprülü, Fuat (1984). *Osmanlı Devletinin Doğuşu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Köprülü, Fuat (2004). *Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Kuban, Doğan (1998). *Sinan'ın Sanatı ve Selimiye*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Küçük, Cevdet (1985), "Osmanlılarda Millet Sistemi ve Tanzimat" *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, C.4, İstanbul: 1007-1024.
- Lütfi Paşa (2001). *Lütfi Paşa ve Tevarih-i Al-i Osman*, (Çev. Kayhan Atik), Kültür Bakanlığı, Ankara.

- Mehmed Halife (1986), *Tarih-i Gilmani*, (Haz. Kamil Su) Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Mehmed Neři (1987), *Kitab-ı Cihan-nma*, I-II. (Haz. F.R. Unat ve M.A. Köymen), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Oruç Bey (1972), *Oruç Beę Tarihi*, (haz. Nihal Atsız), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul.
- gel, Bahaddin (1982), *Türklerde Devlet Anlayışı (13. yy. sonlarına kadar)*, Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- Pamaksızoğlu, İsmet (1982), *Türklerde Devlet Anlayışı (İmparatorluk Devri 1299-1789)*, Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- Parmaksızoğlu, İsmet (1999), “Giriř”, *Tacü’t Tevarih* (ev. İ. Parmaksızoğlu), I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Eskişehir.
- Sahillioğlu, Halil (1996). “İkinci Keykavus’un Bir Mlknamesi”, *Vakıflar Dergisi*, VIII: 57-69.
- Solakzade Mehmed Hemdemi Çelebi (1989), *Solakzade Tarihi, I*, (Haz. Vahit abuk), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Taneri, Aydın (1997), *Türk Devlet Geleneęi*, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul.
- Taneri, Aydın (1978), *Osmanlı Devletinin Kuruluş Döneminde Hükümdarlık Kurumunun Geliřmesi ve Saray Hayatı Teşkilatı*, Ankara.
- Timur, Taner (1994), *Osmanlı Toplumsal Düzeni*, İmge Kitapevi, Ankara.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (2003), *Osmanlı Tarihi, I*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, (8.baskı), Ankara.
- Tüfekçioğlu, Abdülhamit (2001). *Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Yazı*, Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- Wittek, Paul (1938), *The Rise of the Ottoman Empire*, Londra.
- Wittek, Paul (1995), *Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu*, (ev. Fatmagül Berktay) Pencere Yayınları, İstanbul.
- Yetkin Suut Kemal (1960), “Beylikler Devri Sanatından Klasik Türk Sanatına” V. *Türk Tarih Kongresi*: 257-266.